वृषसारसंग्रहः
[सप्तदशमो ऽध्यायः]

[दानधर्मविशेषः]

देव्युवाच ।
पृथग्दानस्य इच्छामि श्रोतुं मां दातुमर्हसि ।
अन्नवस्त्रहिरण्यानां गोभूमिकनकस्य च ॥१७:१॥

[अन्नप्रदानम्]

भगवानुवाच ।
सुसंस्कृतमन्नमतिप्रदद्याद्
घृतप्रभूतमवदंशयुक्तम् ।
घृतप्रपक्वं सुकृतं च पूपं
सितेन खण्डेन गुडेन युक्तम् ॥१७:२॥

मार्गं खगं चोदकजङ्गलं च
दद्याद्वटं नागरवंशमूलम् ।
शाकं फलं चाम्लु मधूरतिक्तं
पानं पयः शीतसुगन्धतोयम् ॥१७:३॥

दधि प्रदद्याद्गुडमिश्रितं च
मृणाल शालूक च नालका च ।
सदक्षिणालेपपवित्रपुष्पं
श्रद्धान्वितः सत्कृतया प्रणम्य ॥१७:४॥

प्रयान्ति लोकं जगदीश्वरस्य
विमानयानैः सहितो ऽप्सरोभिः ।

Testimonia for this chapter—C_{94}: f. 222r line 2 – f. 224r line 4; C_{45}: f. 225r line 3 – f. 226v line 6; C_{02}: f.; K_{82}: f.; M: f.; $K_{41}^{(paper)}$:; E: pp. 646–649 (it breaks down after 17.38)

✣

1b] $C_{94}C_{45}K_{82}$; माहात्म्यं वक्तुमर्हसि E **1c** °वस्त्र°] $C_{94}C_{45}$E; °वस्त्रं K_{82} **2b** °भूत°] $C_{94}C_{45}$E; °सूत° K_{82} **2c** सुकृतं च पूपं] $C_{94}C_{45}K_{82}^{pc}$; सुकृतं पूपं K_{82}^{ac}, सुकृतम्मपूपं E **3a** मार्गं] $C_{94}C_{45}K_{82}$; मार्ग° E (unmetr.) • खगं चो°] $C_{45}K_{82}$; खञ्चो°C_{94}, खगश्चो° E • °जङ्गलं च] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °जङ्गमश्च E **3b** वटं] $C_{94}C_{45}K_{82}$; वट E (unmetr.) **4b** °शालूक च] conj.; °शालूक व $C_{94}K_{82}$E, °क व C_{45} **4d** सत्कृतया] $C_{94}C_{45}K_{82}$; सक्तृतया E **5a** प्रयान्ति] $C_{94}C_{45}K_{82}$; प्रयाति E

एकैकसिक्थस्य सहस्रवर्षम्
अन्नप्रदो मोदति देवलोके ॥१७:५॥

च्युतश्च मर्त्ये स भवेद्धनाढ्यः
कुलोद्गतः सर्वगुणोपपन्नः ।
यशः श्रियं सर्वकलाज्ञता च
भवेत्स भोगी सकलत्रपुत्रः ॥१७:६॥

दद्याद्दरिद्रः कृपणार्तदीना
कालागतत्वातुरमागतानाम् ।
तृष्णाबुभुक्षागतिकागतानाम्
दत्त्वा स धर्मफलमाश्रयेत ॥१७:७॥

देशे च काले च तथा च पात्रे
दानादिधर्मस्य फलं कनिष्टम् ।
वाणिज्यधर्मा हि फलाश्रितानां
धर्मो हि तस्य न च निर्मलो ऽस्ति ॥१७:८॥

तोयं च दद्याल्लघुपूर्णकुम्भं
शीतं सुगन्धं परिवासितं च ।
स याति लोकं सलिलेश्वरस्य
न सप्तजन्मानि तृषाभिभूतः ॥१७:९॥

[वस्त्रादिप्रदानम्]

उपानहं यो ददति द्विजाय
सुशोभनं तैलसुदीपितं च ।
ते यान्ति लोकममराधिपस्य
यमालयं कष्टपथा न यान्ति ॥१७:१०॥

8ab missing in E

✣

5c °सिक्थस्य] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °सिष्टस्य E **6c** °कला°] em.; °कल° $C_{94}C_{45}K_{82}$E **6d** °कलत्रपुत्रः] $C_{94}K_{82}$E; °कलत्रः C_{45} **7a** °रिद्रः] C_{94}E; °रिद्र $C_{45}K_{82}$ • °दीना] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °दीनो E **7b** कालागतत्वा°] $C_{94}C_{45}K_{82}$; वालाग दत्वा° E **7c** तृष्णा°] K_{82}E; तृष्णां $C_{94}C_{45}$ • बुभुक्षा°] $C_{45}K_{82}$E; भुभुक्ता° C_{94} **7d** °श्रयेत] $C_{94}K_{82}$E; °श्रयेत् C_{45} **8a** पात्रे] $C_{94}C_{45}$; यात्रे K_{82} **8b** दानादि°] $C_{94}K_{82}$; दानानि C_{45} **8c** वाणिज्य°] $C_{94}C_{45}$E; वाणि K_{82}^{ac}, वणिज्यं K_{82}^{pc} • °धर्मा हि°] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °धर्मादि E **8d** हि] $C_{94}C_{45}$E; स्ति K_{82} **9d** सप्त°] $C_{94}C_{45}K_{82}$; तस्य E **10a** यो] $C_{94}K_{82}$E; ये C_{45} **10b** °दीपितं च] $C_{94}C_{45}K_{82}^{pc}$; °दीपितं K_{82}^{ac}, °दीसुरपितञ्च E (hypermetr.) **10c** लोकममरा°] $C_{94}C_{45}$E; लोकं समरा° K_{82}

प्रक्षीणपुण्यः पुनरत्र लोके
जातो भवेद्दिव्यकुलोपपन्नः ।
धनैः समृद्धो ऽधिपतित्वतां च
रथाश्वनागासनगा भवन्ति ॥१७:११॥

वस्त्रप्रदानेन भवन्ति देवि
रूपोत्तमाः सर्वकलाज्ञताश्च ।
समृद्धिसौभाग्यगुणान्विताश्च
स्वर्गच्युतास्ते पुरुषा भवन्ति ॥१७:१२॥

वस्त्रप्रदानाभिरतस्य पुंसः
अन्यां प्रवक्ष्यामि ततः प्रशंसाम् ।
वस्त्रं तु लोकेष्वभिपूजनीयं
वस्त्रं नराणां त्वतिमाननीयम् ॥१७:१३॥

वस्त्रं तु भूयो न च मानलाभः
पराभवश्चातिजुगुप्सनं च ।
तस्माद्धि वस्त्रं सततं प्रदेयं
यशः श्रियः स्वर्गमनन्तलाभम् ॥१७:१४॥

यावन्ति सूत्राणि भवन्ति वस्त्रे
तावद्युगं गच्छति सोमलोकम् ।
पुण्यक्षयाज्जायति मर्त्यलोके
वस्त्रप्रभूते धनधान्यकीर्णे ॥१७:१५॥

सुरूपसौभाग्ययशशिवनश्च
विद्याधरो लोकप्रभुत्वताश्च ॥१७:१६॥

द्विजेभ्यच्छत्रं सुकृतं प्रदद्यात्
वर्षातपत्रं दृढशोभनं च ।

✣

11a °पुण्यः] C_{94}; om. K_{82}^{ac}, °पुण्य K_{82}^{pc}, °पुण्या E • पुनरत्र लोके] $C_{94}K_{82}$E; पुनरभ्युपेति C_{45} **11c** °पतित्वतां च] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °पतित्वताश्च E **11d**] $C_{94}C_{45}K_{82}$; रथाश्च नागा प्रभवन्ति तस्य E **12b** °त्तमाः] $C_{94}K_{82}$; °त्तमा C_{45}, °त्तम° E • °कलाज्ञता च] em.; °कलज्ञताश्च $C_{94}K_{82}$; °कलज्ञता च C_{45}, °कलज्ञताञ्च E **13b** अन्यां प्र°] $C_{94}K_{82}$; अन्यत्र° C_{45}E • °शंसाम्] $C_{94}K_{82}$; °शसाम् C_{45}, °शस्तां E **13c** °भिपूज°] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °तिपूज° E **14b** °जुगुप्सनं च] $C_{94}C_{45}$; °जुप्सितं च K_{82}, जुगुप्सनश्च E **14d** श्रियः] $C_{94}C_{45}$E; श्रियंः K_{82} • स्वर्गमनन्त°] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °स्वर्गसमन्तआभं E **15b** तावद्यु°] $C_{94}K_{82}$E; ताव यु° C_{45} • गच्छति] $C_{94}^{pc}C_{45}K_{82}$E; गति C_{94}^{ac} **15c** मर्त्य°] $C_{94}C_{45}$; मार्त्य° K_{82}, मृत्यु° E **15d** °कीर्णे] $C_{94}C_{45}K_{82}$; °कीर्णो E

अङ्गारवर्षत्रषु खड्गमाद्यम्
असंशयं त्रायति याम्यमार्गे ॥१७:१७॥

स्वर्गं च यान्ति ग्रहनायकश्च
स वर्षकोट्यायुतमन्तकाले ।
जायन्ति ते मानुषमर्त्यलोके
गृहोत्तमे भोगपतिर्भवन्ति ॥१७:१८॥

कृत्वा मठं शोभनविप्रदाता
द्रव्येण शुद्धेन तु पूजयित्वा ।
स याति देवेन्द्रसदं यथेष्टम्
सवर्षकोटिशतदिव्यसंख्यैः ॥१७:१९॥

तदन्तकाले यदि मानुषत्वम्
जायन्ति ते सप्तमहीप्रभोक्ता ।
स सप्तरथ्यत्रयसम्प्रयुक्ता
बलाधिको यज्ञसहस्रकर्ता ॥१७:२०॥

[भूमिप्रदानम्]

भूमिप्रदाता द्विजहीनदीनम्
संमृद्धसस्यो जलसंनिकृष्त ।
स याति लोकममराधिपस्य !
विमानयानेन मनोहरेण ॥१७:२१॥

मन्वन्तरं यावदभुक्तभोगान्
तदन्तकाले च्युतमर्त्यलोके ।
स जवमुखण्डाधिपतिर्भवेत्
वीर्यान्वितो राजसहस्रनाथः ॥१७:२२॥

स चैलघण्टां कनकाग्रशृङ्गाम्
दोग्धीं सवत्सां पयसां द्विजानाम् ।
दत्त्वा द्विजेभ्यः समलङ्कृतानाम्
प्रयान्ति लोकं सुरभीसुतानाम् ॥१७:२३॥

यावन्ति रोमाणि भवन्ति गावः
तावद्युगानामनुभूयभोगान् ।
तस्माच्च्युता मर्त्यमहीभुजास्ते
सहस्रराजानुगतो महात्मा ॥१७:२४॥

✣

24a यावन्ति] E; प्रयान्ति C_{94}

सुवर्णकांस्यायसरौप्यदाता
ताम्रप्रवालामणिमौक्तिकाद्यान् ।
दत्त्वा द्विजेभ्यो वसुसाध्यलोके
प्राप्नोति वर्षं दशपञ्चकोट्यो ! ॥१७:२५॥

भुक्त्वा यथेष्टं क्रमदेवलोकान्
च्युतं च मर्त्ये स भवेन्नरेन्द्रः ।
सुदुर्जयः शक्रसहस्रजेता
सुदीर्घमायुश्च पराक्रमश्च ॥१७:२६॥

यत्प्रेक्षणं दर्शयितुं प्रदाता
सुरूपसौभाग्य फलं लभेत ।
तृणाशनामूलफलाशनेन
लभेत राज्यानि कण्टकानि ॥१७:२७॥

लभेत पर्णाशनस्वर्गवासम्
पयः प्रयोगेन च देवलोके ।
शुश्रूषणो यो गुरवे च नित्यम्
विद्याधरो जायति मर्त्यलोके ॥१७:२८॥

दद्याद्गवां धासतृणस्य मुष्टिः
गवाढ्यतां जायति मर्त्यलोके ।
श्राद्धं च दत्त्वा प्रयतो द्विजाय
समृद्धसन्तान भवेद्युगान्ते ॥१७:२९॥

अहिंसको जायति दीर्घमायुः
कुलोत्तमं जायति दीक्षितेन ।
कालत्रयं स्नानकृतेन राज्यं
पीत्वा च वायुस्त्रिदशाधिपत्वम् ॥१७:३०॥

अनश्नतायाः फलमीशलोके
तृप्तिर्भवेत्तोयप्रदानशीलः ।
अन्नप्रदाता पुरुषः समृद्धः
स सर्वकामा लभतीह लोके ॥१७:३१॥

श्रद्धामतिर्यः प्रविशेद्धुतासनं !
स याति लोकं प्रपितामहस्य ।
सत्यं वदेद्यो ऽपि च धर्मशीलो
मोदत्यसौ देवि सहाप्सरोभिः ॥१७:३२॥

रसास्तु षड्यो परिवर्जयन्ति
अतीव सौभाग्य लभेत साध्वी ।
दानेन भोगानतुल्यं लभेत
चिरायुतां याति हि ब्रह्मचर्यात् ॥१७:३३॥

धनाढ्यतां यान्ति हि पुण्यकर्मान्
मौनेन - आज्ञा लभते अलङ्घ्याम् ।
प्राप्नोति कामं तपसः सुतप्तं
कीर्तिर्यशः स्वर्गमनन्तभोगम् ।
आयुः श्रियारोग्यधनप्रभुत्वं
ज्ञानादिलाभं तपसा लभेत ॥१७:३४॥

त्रैलोक्याधिपतित्वशक्रमगमत्कृत्वा तपो दुष्करम्
यक्षेशो ऽपि तपः प्रभावगुरुणा गुह्याधिपत्वं महत् ।
रक्षेशो ऽपि बिभीषणस्त्वमरतां प्राप्तस्तपस्यैव तु
रुद्राराधनतत्परास्तपफलात् नन्दीगणत्वं गतः ॥१७:३५॥

ज्ञानं द्विजान्तपसो आह विष्णुः
क्षत्रं तपो रक्षणमाह सूर्य ।
वैश्यं तपश्चाञ्जनमाह वायुः
शूद्रं हि शिल्पं तप आह इन्द्रः ॥१७:३६॥

रणोत्सहं क्षत्रिययज्ञमिष्टं
वैश्यं हविर्यज्ञमुदाहरन्ति ।
शूद्रस्य यज्ञः परिचर्यमिष्टं
यज्ञं द्विजानां जपमुक्तमोक्षम् ॥१७:३७॥

[स्वमांसरुधिरदानम्]

देव्युवाच ।
स्वमांसरुधिरं दानं दानं पुत्रकलत्रयोः ।
किं प्रशस्यं महादेव तत्त्वं वक्तुमिहार्हसि ॥१७:३८॥

महेश्वर उवाच ।
स्वमांसरुधिरं दानं प्रशंसन्ति मनीषिणः ।
श्रूयतां पूर्ववृत्तानि संक्षिप्य कथयाम्यहम् ॥१७:३९॥

उशीनरस्तु राजर्षिः कयो ?तार्थे स्वकान्तन्तु? ।

---

38 E breaks down after 17.38, and resumes only at 18.16c.

त्यक्त्वा स्वर्गमनुप्राप्तः परार्थे परतत्परः ॥१७:४०॥

पुत्रमांसं स्वयं छित्वा अग्निदत्तं पुरानघे ।
तेन दानप्रभावेन अलर्कस्त्रिदिवं गतः ॥१७:४१॥

स्वदानदानेन मुदा स पुत्र
अपुत्रभूतस्य च पुत्र जातः ।
स्वर्गे स्वयं चोक्वय भोगलाभं
प्राप्तो महद्दानय?ल प्रभावात् ॥१७:४२॥

यादवश् चार्जनो देवि दत्त्वा खण्डवभाजनम् ॥१७:४२॥

तपनस्य प्रसादेन सप्तद्वीपेश्वरो भवेत् ।
हरिणा च शिरो भित्वा दत्तं मे रुधिरं पुरा ॥१७:४३॥

प्रतीच्छितं कपालेन ब्रह्मसम्भवजेन मे ।
दिव्यवर्षसहस्राणि धारा तस्य न छिद्यते ॥१७:४४॥

परितुष्टो ऽस्मि तेनाहं कर्मणानेन सुन्दरि ।
वरं दत्तं मया देवि पुराणपुरुषो ऽव्ययः ॥१७:४५॥

अक्षयं वलमूर्जं च अजरामरमेव च ।
ममाधिकं भवेद्विष्णुर्माम यित्वम् विजेष्यसि ॥१७:४६॥

एवमादीन्यनेकानि मयोक्तानि जनार्दने ।
निष्कम्प निश्चलमनः स्थाणुभूत इव स्थितः ॥१७:४७॥

द?चिः स्वतनुं दत्त्वा विबुधानां वरानने ।
भुक्त्वा लोकान् क्रमात्सर्वान् शिवलोके प्रतिष्ठितः ॥१७:४८॥

जामदग्निर्महीं दत्त्वा काश्यपाय महात्मने ।
इहैव स यालं भोक्ता देवराज्यमवाप्स्यति ॥१७:४९॥

दत्त्वा गो सकलं देवि व्यासस्यामिततेजसः ।
युधिष्ठिर महीयास देहस्त्रिदिवद्भृतः ॥१७:५०॥

सत्यनामः ? (भीमः?) स्वकं भर्ता दत्त्वा नारादसत्कृतम् ।
दानस्यास्य प्रभावेन अक्षयं त्रिदिवद्भृतः ? ॥१७:५१॥

चतुःषष्ठिसहस्ताणि गवां दत्त्वा द्विजन्मने ।
दुर्योधनमहीया?ओ गतः स्वर्गमनन्तकम् ॥१७:५२॥

वासुकिस्सर्पराजेन्द्रो दत्त्वा विप्रसुसंस्कृतम् ।

रत्कारुश्च ? साभान्या सर्वे नागविमोक्षिताः ॥१७:५३॥

गोभूमिकनकादीनां दानं कन्यसमुच्यते ।
भृत्यपुत्रकलत्राणां दानं मध्यममुच्यते ॥१७:५४॥

स्वदेहं पिसितादीनां दानमुत्तममुच्यते ।
एतत्सर्वं यदा दानं तद्दानमुत्तमोत्तमम् ॥१७:५५॥

जावज्जन्मसहस्राणि भोक्ता भवति कन्यसः ।
शतजन्मसहस्राणि भोक्ता भवति मध्यमः ॥१७:५६॥

उत्तमः पलभोक्ता (फल?) वि ? जन्मकोटिशतत्रयम् ।
परार्धद्वयजन्मानां भोक्ता वै चोत्तमोत्तमः ॥१७:५७॥

भूतानामनुकम्पया यदि धनं दाता सदान्वर्षिने ।
दीनान्वकृयणेष्वनाथमलिनेश्वानादिनि?? च ॥१७:५८॥

यद्येव कुरुते सदार्तिहरणं श्रद्धान्वितौ भक्तिमान् ।
तस्यानन्तयालं वदन्ति विबुधांस् स यस्य सन्दर्शनात् ॥१७:५९॥

॥ इति वृषसारसंग्रहे दानधर्मविशेषं नाम सप्तादशमो ऽध्यायः ॥

✣

55d °ओत्तमम्] C_{94}^{pc}; °ओत्त C_{94}^{ac}